

erba cavallar e sia piquada, e sien-ne freguades les palmes de les mans e les soles dels peus, e les bar<r>es, al que à lo mal». Avui no sembla que sigui mort a l'Urgell, segons el que en diu Serra i Boldú (veg. *AlcM*), ni en tot cas no ho és a Ribagorça: «le va donà el mal d'alferecia y va chetá més baballa...!» 'le dio la epilepsia y echó más espuma...' (Ferraz, p. 20, com a usual a Benasc).

Del mateix origen, el cast. *alferecia*, que apareix des de Laguna (1555), i es descriu com un mal greu i convulsiu que ataca les criatures; igualment en el *Quixot* (II, xiv, 50). Per a més detalls referents al castellà, i d'altres de pertanyents a la discussió de l'etimologia, veg. el *DCEC* I, 115-6 (i IV, 912). Resumiré ací aquesta discussió. A primera vista és molt convincent la conjectura d'Eguilaz, *Glos.*, 165, que es tracti d'una «corrupció» del nom grec del mateix mal, *ἐπιληψία*; suposant que el mot hagués passat a través de l'àrab, fóra normal el canvi de *p* en *f*, el de *e-* en *al-* i fins el de la *-l-* en *-r-* (que de tota manera s'hauria comprès per dissimilació); d'altra banda, en grec aquesta denominació ja es troba en Hipòcrates, i és ben raonable que un mot de tal sentit vagi passar a l'àrab. Però el fet és que no hi ha cap rastre de tal hellenisme en àrab, i en aquesta llengua el nom general de l'epilèp-²⁵ sia és *šar*^c; i Dozy, *Gloss.*, 112-3, arriba a la mateixa conclusió negativa. No és de creure que un nom així escapés a l'atenció de tots els lexicògrafs examinats.¹

En canvi és conegut en àrab *an-nâr al-fârisiyya*, que segons les dades de Muller i de Dozy (*l. c.* i *Suppl.* II, 735a), s'usa al Marroc, i figura ja en Avicena i altres autors, però com a nom de l'erisipela. Aquest nom significa pròpiament 'foc persa' i ja és sabut que *fârisi* és la forma àrabra de 'persa'. Justament *foc pèrsic* s'ha usat en català (*D'Ag.*) i en castellà, on *fuego pèrsico*, segons el *D'AcEsp.* (1884), era el mateix que el *fuego sagrado* o *fuego de San Antón*. És molt versemblant admetre que *nâr al-fârisiyya* fos el mateix que això, i fins el mateix que el *foc salvatge* esmentat per Jaume Roig com un mal que acompanya l'*alferecia* d'aquell pobre infant. Fins es podria admetre que, amb el curanderisme que tant ha afectat les malalties de criatures, i amb les creences populars de les mares, això sol ja vagi determinat el pas del nom de l'una a l'altra malaltia.²

Però veig bastant segur que el trànsit no va produir-se sense que intervingués alguna confusió amb un altre nom de malaltia, puix que en castellà un arabisme d'etimologia diferent, *alfeliche* (*DAut.*) i *alfirez* (Laguna en *D'HiAcEsp.*) signifiquen el mateix que *alferecia*. Dozy s'inclina a relacionar aquell amb l'àr. *fâliġ* 'hemiplegia', 'apoplexia', 'paràlisi' (en *RMa.* i d'altres); Dozy creu que els imitadors cristians cometrien una confusió entre aquesta malaltia i les convulsions, pel fet que en el llibre d'Avicena les dues malalties s'estudiaven consecutivament; explicació que no sembla necessària: l'estat de l'epilèptic ajagut, quan comença de minvar l'atac, és comparable al d'un paralític, i el poble pogué confondre tots dos mals.

Altrament, cal encara tenir en compte que aquest⁶⁰

altre mot ha designat així mateix, tant en castellà com en àrab, mals relacionats però diferents. En àrab el participi *maflûġ*, que en principi és 'atacat de paràlisi', s'ha aplicat també a l'hidròpic (en el glossari luso-àrab de Leyden). En castellà hi ha *filiche* a Andalusia en el sentit de 'desmai, privació dels sentits' («le dio un *filiche* y estuvo traspuesta media hora», *Alc. Venecelada*).² I cosa semblant passa amb *alferecia*, que a Màlaga (segons Toro Gisbert, *RHispan.* XLIX, 328) és avui la 'congestió cerebral' i des d'ací s'estengué fins a 'congestió o inflor de les cames' (en Juan Valera).

Ara bé, la confusió entre els dos noms àrabs de malalties que hem citat és tant més segura que fou facilitada per un derivat de la segona, que tenia forma encara més pròxima a la de *nâr al-fârisiyya*. Només en tenim notícia per un passatge dels *Annals* del califa Alhàkem II, que el savi arabista E. García Gómez publica (carta seva de 1958) segons un text del Razi transmès per Abenhayan. En el seu § 214 contenen Alhàkem (971-975 d. C.) se'n va de Medina Azzahra per curar-se millor de la malaltia *fâliġiyya* (*cilla l-fâliġiyya*) «de la qual no s'acabava de refer del tot». García Gómez opina que aquest és l'ètimon real d'*alferecia*, cosa que, almenys amb aquest caràcter absolut, no em sembla acceptable, perquè llavors no es justifica el canvi de *ġ* en *-ç-* (no palatal, i de més a més sorda i no sonora com *ġ*); també seria imprudent de pendre com a ètimon una locució documentada una sola vegada, i que pel seu caràcter adjectiu mostra ja que no era expressió normal d'una malaltia determinada sinó definició d'una afecció comparable al *fâliġ*.

Potser com a conseqüència de la seva teoria G. Gómez dona primer una traducció «su dolencia de *alferecia*» i en la seva carta aclareix «més literal seria *dolencia apoplètica*». En realitat, sobre la identificació del mal solament podem assegurar que era anàleg al *fâliġ*, que ja hem vist amb el sentit que va des d'«apoplexia» fins a 'paràlisi', com sigui que es tracta d'un adjectiu en *-i*, *-iyya*, derivat d'aquest. No seria l'alferecia o epilèpsia infantil puix que es tracta d'un califa d'edat ben llunyana a la infància! També és improbable que fos resultat de cap apoplexia, car el fet de «no acabar-se de refer del tot» no revela un mal de tanta gravetat, ni és probable que si hagués sofert un atac tan greu es pogués mantenir com a califa, i fins canviar de residència o capital, bo i afectat d'un mal tan fort. De fet es pot tractar de qualsevol dels mals que hem enumerat més amunt (congestió, convulsions, hidropesia, foc pèrsic, etc.), tots ells més o menys comparables al *fâliġ* i a l'alferecia. De tota manera, l'ús d'aquest derivat adjectival havia de facilitar la confusió popular de *al-fârisiyya* amb *fâliġ* i els seus derivats.

¹ *GdDD*, 2437, entestant-se en l'etimologia grega d'Eguilaz, pretén justificar-la amb una forma basca *alperizia*. Suport absolutament mancat de valor puix que *alperizia* ve del cast. *alferecia* amb el canvi de *f* en *p*, que és normal i forçós en basc. —

² Que *alfeliche* és realment l'epilèpsia infantil està comprovat, de tota manera, per un passatge d'un ar-